

УДК 339.137.2

Перков В. В., здобувач вищої освіти, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Добровольський П. А., здобувач вищої освіти, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Мельник О. І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкрито зміст фінансового механізму підприємства, розглянуто проблеми формування механізму фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств. Досліджено теоретико-методичні основи формування і функціонування фінансового механізму господарювання, зокрема, сучасні підходи до визначення його складових елементів. Розглянуто головні особливості впливу сільськогосподарського виробництва на фінансове забезпечення аграрних підприємств. Обґрунтовано актуальність та необхідність управління фінансовим механізмом з метою забезпечення ефективної діяльності підприємства. Для зміцнення фінансового стану аграрних підприємств потрібно комплексно застосовувати наведені інструменти, прийоми та методи, які дозволяють ефективно залучити локальні фінансові механізми. Визначено, що необхідність проведення оцінки фінансового механізму забезпечення розвитку аграрних підприємств зумовлена потребою ґрунтовного аналізу їх діяльності задля забезпечення раціонального використання фінансових ресурсів, самокупності, а також пошуком резервів зміцнення їх фінансового стану.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансове забезпечення, фінансові інструменти, ресурси, аграрні підприємства.

Перков В. В., соискатель высшего образования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Добровольский П. А., соискатель высшего образования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Мельник О. И., кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье раскрыто содержание финансового механизма предприятия, рассмотрены проблемы формирования механизма финансового обеспечения развития аграрных предприятий. Исследованы теоретико-методические основы формирования и функционирования финансового механизма хозяйствования, в частности, современные подходы к определению его составляющих элементов. Рассмотрены основные особенности влияния сельскохозяйственного производства на финансовое обеспечение аграрных предприятий. Обоснована актуальность и необходимость управления финансовым механизмом для обеспечения эффективной деятельности предприятия. Для укрепления финансового состояния аграрных предприятий нужно комплексно применять перечисленные инструменты, приемы и методы, которые позволяют эффективно привлечь локальные финансовые механизмы. Определено, что

необходимость проведения оценки финансового механизма обеспечения развития аграрных предприятий обусловлена необходимостью основательного анализа их деятельности для обеспечения рационального использования финансовых ресурсов, самоокупаемости, а также поиском резервов укрепления их финансового состояния.

Ключевые слова: *финансовый механизм, финансовое обеспечение, финансовые инструменты, ресурсы, аграрные предприятия.*

Perkov Vladislav, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Dobrovolskiy Petro, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Melnyk Olga, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

FINANCIAL MECHANISM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES' ACTIVITY

Introduction. *The development of the economic system requires continuous improvement of the financial mechanism on the scale of the whole country and at the level of individual branches and economic entities. The process of globalization requires the development strategies of agrarian enterprises to have an innovative orientation, as well as to provide a highly competitive position in the markets. Production of competitive products is related to the need of reorganization of the production, organizational and personnel structure of enterprises, adapting it to all the changes that take place. The same problem applies to the financial policy of enterprises, the main instrument of which is the financial mechanism. Therefore, there is a need for its improvement and identification of the constituent elements.*

The purpose of the research is to substantiate the theoretical and methodological principles of the financial mechanism of agrarian enterprises' activity aimed at increasing its efficiency and ensuring competitiveness.

Results. *The author investigated theoretical and methodological foundations of the formation and functioning of the financial mechanism of management, in particular, modern approaches to the definition of its constituent elements. The financial mechanism was determined to be a set of methods, levers and instruments based on the fundamental principles, they ensure the rational use of financial resources of the enterprise and influence its effective development. Nowadays, the problem of financial support for the development of agrarian enterprises at the expense of external sources lies not in the absence of financial resources in general, but in the access of each individual enterprise to them, as well as to the forms and methods of their distribution between sectors of the economy and economic entities. Based on the peculiarities of the financial mechanism of agrarian enterprises, it was revealed that their main problems are the rational use, accumulation and formation of financial resources in the process of economic activity. Continuous adherence to the principles of scientific validity and rationality will ensure the effectiveness of the financial policy of the enterprise.*

Conclusions. *The development of agrarian enterprises is impossible without sufficient financial resources from all possible sources of financing. Since these enterprises have seasonal specifics of activity, the most acceptable source of their own financial resources is profit from business activity, while the outer source contains short-term and medium-term loans. In order to strengthen the financial situation of agrarian enterprises, it is necessary to apply a set of tools and methods that allow to involve local financial mechanisms effectively.*

Keywords: *financial mechanism, financial security, financial instruments, resources, agrarian enterprises.*

JEL Classification: *E44, G24, G32, H12.*

Постановка проблеми. Розвиток економічної системи потребує постійного удосконалення фінансово механізму у масштабах всієї країни та на рівні окремих галузей і господарюючих суб'єктів. Процес глобалізації, вимагає від аграрних підприємств, щоб стратегія їх розвитку мала інноваційну спрямованість, а також забезпечувала висококонкурентну позицію на ринках збуту. Випуск конкурентоспроможної продукції пов'язаний з необхідністю перебудови виробничої, організаційної та кадрової структури підприємств, адаптації її до всіх змін, що відбуваються. Це ж стосується і фінансової політики підприємств, головним інструментом реалізації якої є фінансовий механізм. Відтак, постає необхідність у його вдосконаленні та визначенні складових елементів. Адже, зміна відповідних елементів фінансового механізму залежно від умов соціально-економічного розвитку зумовлює можливості його кількісного та якісного впливу на діяльність господарюючих суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та функціонування фінансового механізму з метою підвищення економічної ефективності розвитку підприємств аграрного сектора постійно розглядали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені: Ю. Гарачук [1], О. Гудзь [2], Л. Дікань [3], М. Дем'яненко, А. Діброва, С. Кваша, П. Лайко, Ю. Лупенко, С. Навроцький, Б. Пасхавер, Н. Прокопенко, П. Саблук [4], П. Стецюк, Т. Чернявська та ін. Дане питання на сьогодні є актуальним і потребує подальшого дослідження як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних і методичних засад фінансового механізму діяльності аграрних підприємств,

спрямованого на підвищення її ефективності і забезпечення конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий механізм обумовлюється фінансовими відносинами у суспільстві і водночас він активно впливає на них. Характеризуючи сферу об'єктивних розподільчих та перерозподільчих процесів, фінансовий механізм є складовою загальної системи управління економікою.

Серед різноманіття визначень і підходів сучасних вчених та практиків до поняття «фінансовий механізм» (табл. 1) найбільшої уваги заслуговують два підходи до розуміння його суті. Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування самих фінансів підприємств. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Організація цих потоків, порядок їх здійснення відбувається за певними правилами та напрямками. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню організацію функціонування фінансів підприємств. Однак, підтримуємо думку ряду науковців [5, 6], що це цілком точно відображається в понятті «організація фінансів», а відтак, ототожнювати дане поняття з фінансовим механізмом не є доцільним.

Другий підхід до розгляду поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність принципів, нормативно-правового забезпечення, методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток підприємства. Даний підхід відображає зовнішню дію функціонування фінансів підприємств, характеризує фінанси як вирішальний фактор впливу на економічний стан підприємства. Підтримуючи такий підхід до суті фінансового механізму, необхідно насамперед чітко визначити його складові, структуру та принципи формування (рис. 1).

Таблиця 1 Підходи до визначення дефініції «фінансовий механізм» в науковій літературі

Автори	Визначення
Артус М. [7]	Фінансовий механізм – це фінансовий менеджмент, тобто схема управління фінансами, яка включає механізми управління фінансовими відносинами і грошовими фондами
Зятковський І. [5]	Фінансовий механізм підприємства – це сукупність форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової діяльності
Оспіщева В. [8]	Фінансовий механізм – це сукупність видів, форм і методів організації фінансових відносин
Опарін В. [9]	Фінансовий механізм – це сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства
Поддєрьогін А. [6]	Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності. При цьому оптимальна взаємодія фінансових відносин досягається використанням усіх фінансових категорій, нормативів, різних стимулів, пільг, санкцій та інших фінансових важелів

Джерело: побудовано авторами на основі джерел [5-9]

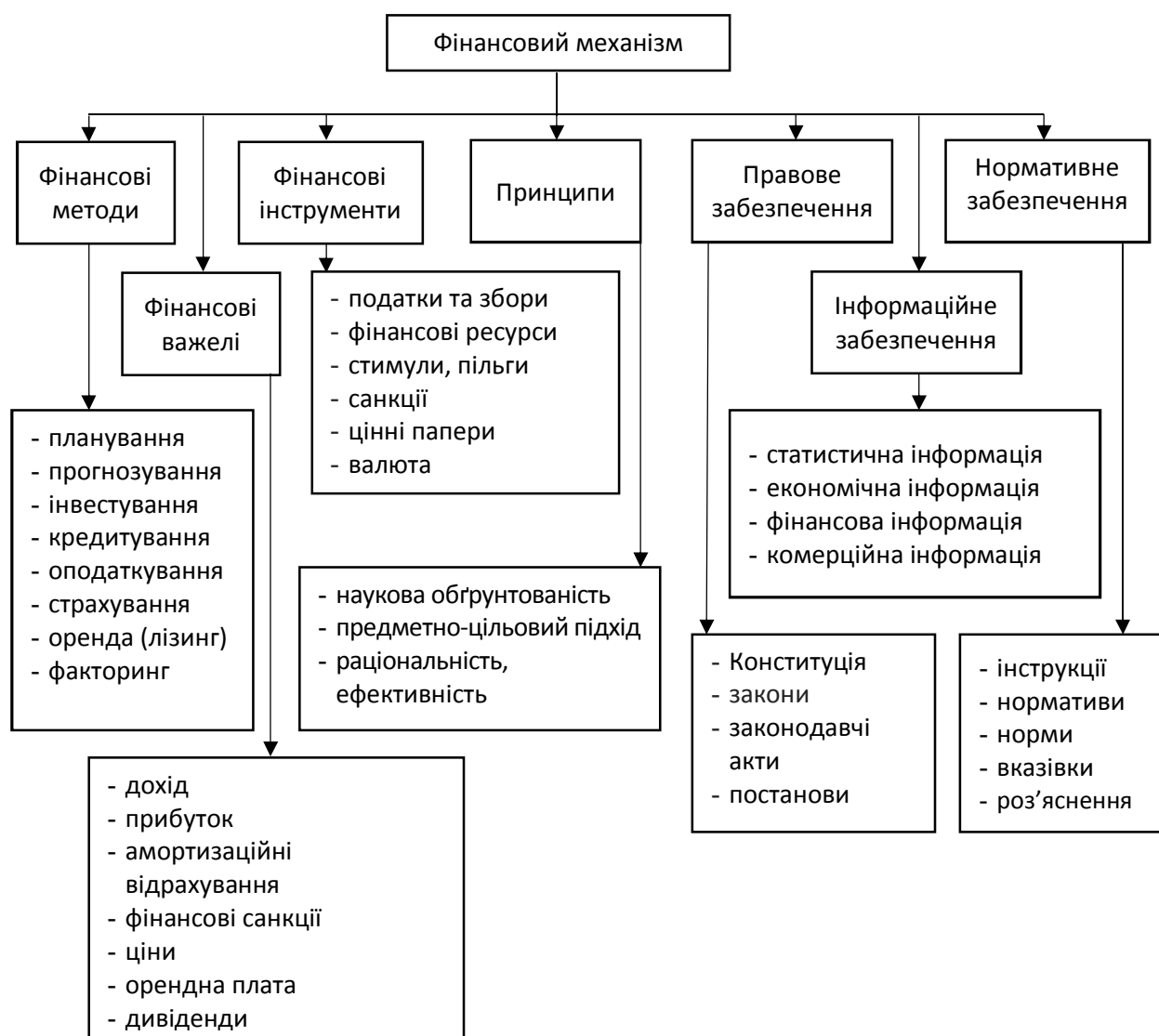

Рисунок 1 – Структура фінансового механізму аграрних підприємств

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацювання літературних джерел

Узагальнюючи думки вчених, можна надати таке визначення фінансового механізму. Фінансовий механізм – це сукупність методів, важелів та інструментів, які базуючись на основоположних принципах, забезпечують раціональне використання фінансових ресурсів підприємства й впливають на ефективний його розвиток.

Фінансові методи – це способи впливу фінансових відносин на процеси господарювання. Цей вплив здійснюється через управління рухом фінансових ресурсів, порівняння понесених витрат і отриманих результатів, матеріальне стимулювання і відповідальність за ефективне використання грошових фондів.

Фінансове планування – це діяльність зі складання планів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, галузевих структур, територіально-адміністративних одиниць та країни в цілому, спрямована на досягнення поставлених цілей і вирішення певних завдань. У процесі фінансового планування кожен суб'єкт господарювання оцінює свій фінансовий стан, виявляє резерви збільшення фінансових ресурсів та напрями їх ефективного використання. За допомогою фінансового планування здійснюється економічне обґрунтування фінансових рішень та вибір їх альтернативних варіантів.

Основними завданнями фінансового планування є:

- втілення розроблених стратегічних завдань у конкретні фінансові показники;
- забезпечення відтворювального процесу необхідними джерелами фінансування;
- виявлення внутрішніх резервів збільшення доходів і їх мобілізація;
- обґрунтування найбільш вигідних напрямів інвестиційної політики;
- контроль за оптимальним формуванням та ефективним використанням фінансових ресурсів [8].

Принципи – це основоположні елементи системи управління фінансовим механізмом. За допомогою них відбувається налагодження фінансового механізму, його спрямування на розв'язання певних завдань. Зміна принципів може докорінно змінювати дію фінансового механізму. При цьому необхідно забезпечувати орієнтацію на принципи самофінансування, а також самоокупності. Основоположними є також принципи наукової обґрунтованості та раціональності у використанні фінансових ресурсів підприємства, їх оптимізації.

Ефективність і дієвість фінансового механізму залежать також від нормативно-правового забезпечення, що має чітко визначити дію кожного з методів і важелів на державному та галузевому рівнях. Інформаційне забезпечення – це сукупність інформації про фінансову стійкість і платоспроможність партнерів та конкурентів, про дивіденди, ціни, курси на фондовому та валютному ринках тощо.

Визначальною формою власних нагромаджень підприємств є прибуток, тобто перевищення доходів від їх діяльності над сумою видатків. За даними Державної служби статистики України діяльність більшості господарюючих суб'єктів на сьогодні є прибутковою. Так, за січень-вересень 2017 р. підприємства, які отримали прибуток мають фінансовий результат 650,0 млн грн, що становить 69,7% до загальної кількості підприємств. Підприємства, які отримали збиток мають фінансовий результат 267,1 млн грн, що становить 10,1% до загальної кількості підприємств [10].

Основні причини збитковості підприємств сільського господарства обумовлені диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію та засоби виробництва, що купуються аграрними підприємствами, а також низькою купівельною спроможністю населення, що не дає змоги підтримувати необхідний рівень попиту і пропозиції на продовольчі товари, низькою інвестиційною привабливістю галузі. Для запобігання збитковості необхідним є рівність у правах та

інтересах усіх сторін соціально-економічних відносин щодо розподілу прибутку аграрних підприємств. Також потребує вдосконалення грошово-кредитне, податкове, митне законодавство в контексті визначення заходів та стимулів щодо сприяння підвищенню прибутковості діяльності аграрних підприємств.

Інвестиції є активною формою ефективного використання вільного капіталу підприємства, особливості якої полягають в тому, що вона: є незалежним видом господарської діяльності для підприємств реального сектора економіки; дає підприємству змогу швидше й ефективніше реалізувати визначені цілі свого розвитку тощо. На сьогодні зросла структурна частка капітальних інвестицій в сільське господарство. Так, у першому півріччі 2016 року інвестиції в цю сферу становили 14,5% від загальної кількості, тоді як в 2017 році вони зросли на 1,6 в. п. і становлять 16,1 відсотків. Якщо порівнювати поквартальне надходження, то в другому кварталі 2017 року сільське господарство отримало 14,03 млрд грн капітальних інвестицій, що на 28,7% більше, ніж у першому кварталі поточного року, що свідчить про розширення діяльності підприємств [11].

Одним із важливих фінансових методів є оподаткування – законодавчо врегульований процес встановлення та утримання податків у країні, визначення їхніх розмірів і ставок, відповідних об'єктів та суб'єктів податкових відносин, а також порядок сплати податків. Розрізняють прогресивне і опосередковане, пряме і непряме типи оподаткування. При цьому, враховуючи розмір, вид та особливості діяльності, підприємства можуть обрати загальну або спрощену систему оподаткування.

У 2017 р. в аграрному секторі економіки повністю припинив діяти спеціальний режим ПДВ. Трансформація системи оподаткування стала ключовою подією для сільськогосподарських підприємств у 2016 році. На сьогодні в Україні у найскладнішій ситуації перебувають підприємства

тваринництва, особливо в сегменті великої рогатої худоби, які до останнього зберегли максимум пільги (85% ПДВ залишалися в розпорядженні підприємств до 31.12.2016) [12].

Фінансові санкції – це обов'язковий елемент фінансово-правової відповідальності, засоби впливу на порушника, що мають майновий характер, забезпечені примусовою силою держави, застосовується у спеціальному процесуальному порядку уповноваженими на це державними органами та їх посадовими особами у випадку невиконання або неналежного виконання суб'єктом фінансової діяльності вимог законодавства. З метою уникнення штрафних санкцій аграрним підприємствам необхідно налагоджувати правову та кадрову роботу, скласти комісію з перевірки залишків продукції, своєчасно здійснювати аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечити своєчасність формування і подання звітності.

В сучасних умовах господарювання найпоширенішим механізмом залучення зовнішніх коштів є банківське кредитування. В цілому суб'єкти аграрного сектора в Україні стали привабливими партнерами для банківських установ. Вітчизняне сільське господарство протягом останніх двох років виробляє більше 10% ВВП, забезпечує більше 40% валютної виручки України. До того ж відзначається зростання частки кредитів сільського господарства в загальному портфелі кредитів юридичним особам. Так, якщо за підсумками першого півріччя 2014 року цей показник становив 7,1%, то за відповідний період 2016 року, зріс до 7,3 відсотків [12].

Аналіз кредитного забезпечення у 2005-2016 роках, свідчить, що кредитування підприємств аграрного сектора економіки мало циклічний характер. Так, у тренді можна виділити три періоди: один – з 2005 р. по 2008 р., коли обсяги наданих кредитів зросли майже удвічі (з 10,4 до 20,1 млрд. грн); другий – з 2009 р. по 2011 р., коли обсяги

кредитування зменшились, але мали позитивну динаміку до зростання (з 6,8 до 14,9 млрд. грн); третій – з 2012 р. по 2015 р., коли обсяги кредитування аграрних підприємств зменшувались (з 13,5 до 9,4 млрд. грн) і наблизились до рівня 2005 та 2010 років. Однак у 2016 р. приріст у цілому по галузі становив 16 відсотків [11].

Таким чином, для досягнення ефективного функціонування кожного аграрного підприємства повинна бути забезпечена чітка взаємодія усіх елементів фінансового механізму. Поєднання елементів фінансового механізму становить його «конструкцію».

Проблема фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств за рахунок зовнішніх джерел полягає на сьогодні не у відсутності фінансових ресурсів, а в доступі до них кожного окремого підприємства, а також формах і методах їх розподілу між галузями економіки і господарюючими суб'єктами. На основі особливостей фінансового механізму аграрних підприємств виявлено, що основною проблемою для них є раціональне використання, нагромадження й формування фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності. Постійне дотримання принципів

наукової обґрунтованості й раціональності забезпечать ефективність фінансової політики підприємства.

Висновки. Враховуючи існуючі проблеми в аграрному секторі економіки, необхідно насамперед звернути увагу на те, що для зміцнення фінансового стану аграрних підприємств потрібно застосовувати комплекс інструментів, прийомів та методів, які дозволяють ефективно залучити локальні фінансові механізми й забезпечувати реалізацію фінансової політики господарюючих суб'єктів.

Розвиток аграрних підприємств неможливий без достатнього обсягу фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування. Оскільки зазначені підприємства мають сезонну специфіку діяльності, то найбільш прийнятним власним джерелом фінансових ресурсів є прибуток, одержаний від господарської діяльності, а залученим джерелом – короткострокові та середньострокові кредити. В сучасних умовах господарювання аграрним підприємствам необхідно застосовувати раціональні підходи до залучення фінансових ресурсів, в тому числі державної фінансової підтримки.

Література:

1. Гарачук Ю. О. Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок управління конкурентоспроможністю / Ю. О. Гарачук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №2. – С. 60-66.
2. Гудзь О. Є. Проблеми управління фінансовими потоками в сільськогосподарських підприємствах / О. Є. Гудзь // Економіка і управління. – 2007. – №2. – С. 107-113.
3. Дікань Л. В. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела / Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб // Економіка розвитку. – 2007. – № 3(43). – С. 65-68.
4. Саблук П. Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П. Т. Саблук, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 3-16.
5. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посібник. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Кондор – 2003. – 364 с.
6. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: підручник / За ред. А. М. Поддєрьогіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
7. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – №5. – С. 54-59.
8. Оспіщева В. І. Фінанси : навч. посіб. / За ред. В. І. Оспіщева. – Київ : «Знання», 2006. – 415 с.
9. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/chpr/chpr_ed/chpr_ed_u/chpr_ed_0617_u.htm
11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index/publish/>
12. Маслак О. Бюджетування агровиробництва 2017 року / О. Маслак // Пропозиція. – 2016 – № 12. – С. 44-46.

References:

1. Harachuk, Yu. O. (2008), "Increase the efficiency of the enterprise through the management of competitiveness", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol.2, pp. 60-66.
2. Hudz, O. Ye. (2007), "Problems of management of financial flows in agricultural enterprises", *Ekonomika i upravlinnia*, vol.2, pp. 107-113.
3. Dikan, L. V. and Holub, Yu. O. (2007), "Financial support of the enterprise: essence and sources", *Ekonomika rozvytku*, vol. 3, pp. 65-68.
4. Sabluk, P. T. and Luzan, Yu. Ya. (2011), "Main directions of improvement of the state agrarian policy in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol.5, pp. 3-16.
5. Ziatkovskiy, I. V. (2003), *Finansy pidpriemstv* [Financial Accounting], 2nd ed, Kondor, Kiev, Ukraine.
6. Poddierohin, A. M. (2004), *Finansy pidpriemstv* [Business Finance: Textbook], KNEU, Kiev, Ukraine.
7. Artus, M. M. (2005), "Financial mechanism in a market economy", *Finansy Ukrainy*, vol. 5, pp. 54-59.
8. Ospishcheva, V. I. (2006), *Finansy* [Finance], *Znannia*, Kyiv, Ukraine.
9. Oparin, V. M. (2002), *Finansy (Zahalna teoriya)* [Finance (General Theory)], KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. The official site of the State Statistics Service of Ukraine, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/fin/chpr/chpr_ed/chpr_ed_u/chpr_ed_0617_u.htm
11. The official site of the National Bank of Ukraine, available at: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index/publish/>
12. Maslak, O. O. (2016), "Agricultural production budgeting in 2017", *Propozytsiia*, vol.12, pp. 44-46.

Ця робота ліцензована *Creative Commons Attribution 4.0 International License*